

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Соціально-педагогічна робота з розвитку толерантності підлітків в умовах
дистанційного навчання

Виконав студент групи СРм-2
спеціальності 231 Соціальна робота
Пасько Катерина Максимівна
Керівник: Червоненко К.С.
Рецензент: Моренко О. М.
Нормоконтроль _____ Анастасія ШТЕПЕНКО

Запоріжжя

2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота.: 100 с., 8 рис., 6 табл., 65 джерел, 4 додатки.

Об'єктом дослідження є толерантність підлітків.

Предметом дослідження є процес розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання засобами соціально-педагогічної роботи.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження процесу розвитку толерантності підлітків в роботі соціального педагога; розробка, впровадження і експериментальна перевірка циклу занять з розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання.

Методи дослідження – теоретичні (аналіз, систематизація й узагальнення інформації з проблеми розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання), емпіричні (констатувальний та формувальний експерименти, якісний і кількісний аналіз результатів дослідження).

У роботі розглядаються особливості соціально-педагогічної роботи з розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання. Проаналізовано літературу з проблеми розвитку толерантності підлітків, розроблено та впроваджено цикл занять, доведено його ефективність.

Наукова новизна дослідження полягає у подальшому розвитку теорії та практики соціально-педагогічної роботи з розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання.

Практичне значення дослідження полягає у розробці циклу занять з розвитку толерантності підлітків, який може бути впроваджений соціальними педагогами закладів загальної середньої освіти в умовах дистанційного навчання.

Результати дослідження пройшли апробацію на двох науково-практичних конференціях та опубліковані у збірниках матеріалів [39; 40].

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА, ТОЛЕРАНТНІСТЬ, ПІДЛІТКИ,
ЦИКЛ ЗАНЯТЬ**

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що постійні трансформаційні процеси сучасного суспільства у соціально-економічній, геополітичній та соціокультурній сферах викликають на усіх рівнях суспільного життя глобальні проблеми, пов'язані з нетерпимістю між країнами, культурами, релігіями, соціальними співтовариствами, окремими особистостями, що призводить до порушення фундаментальних демократичних принципів та прав людини, провокує виникнення конфліктів та непорозумінь як на загальнодержавному так і на особистісному рівнях.

Сьогодні, в умовах напруженості та нестабільності, обтяжених воєнним станом в Україні, одним з важливих завдань функціонування соціальних інституцій виступає недопущення конфронтації, зняття напруженості, об'єднання громадян у вирішенні нагальних соціальних проблем, розбудова конструктивних людських контактів й толерантної взаємодії у багатовимірному соціумі.

Толерантність являє собою інтегративну якість особистості, що передбачає терпимість до іншого світогляду, способу життя, поведінки, особистісних проявів та сприяє гармонійному співіснуванню; готовність сприймати ситуацію або особистість такими як вони є, мирно співіснувати, помірковано вчиняти, визнавати індивідуальність та право на її прояв без упередження, агресії, засудження й конфліктів; розуміння, прийняття та повагу інших, незалежно від їхньої раси, релігії, ідентичності, орієнтації тощо.

Особливо гостро постає потреба у розвитку толерантності учнівської молоді, зокрема, підлітків, у середовищі яких найчастіше загострюються проблеми взаємовідносин та толерантного ставлення до інших, внаслідок інтенсивних особистісних змін, зумовлених перехідним періодом від дитинства до зрілості. Розвиток толерантності підлітків сприятиме зменшенню випадків дискримінації, булінгу та нетерпимості у молодіжному середовищі;

формуванню їх соціальної, комунікативної компетентності, готовності до взаємодії з людьми різних культур і традицій.

Саме тому, перед закладами середньої освіти постає завдання з розвитку толерантності підлітків, що може бути ефективно реалізовано в системі соціально-педагогічної роботи, зокрема, через розробку та впровадження циклу занять, спрямованих на актуалізацію та розширення знань щодо особливостей толерантної взаємодії у сучасному суспільстві, формування вмінь та готовностей до активного, гармонійного й безконфліктного співіснування у багатовимірному соціумі.

Різні аспекти проблеми розвитку толерантності висвітлені у численних наукових працях дослідників. Філософський аспект сутності толерантності проаналізовано в працях Г. Балла, Ф. Бацевича, Є. Бистрицького, А. Єрмоленка, М. Кагана, Ю. Хабермаса та інших; психолого-педагогічні аспекти феномену толерантності розкриваються у роботах Е. Антипової, О. Безпалько, І. Беха, В. Бойка, Н. Бончук, Т. Білоус, О. Волошиної, О. Гриви, Л. Завірюхи, С. Кубик, В. Радула, В. Семиченко, В. Шаліна, та інших; соціально-педагогічні аспекти толерантності як домінанти соціального партнерства розглядаються у роботах Ю. Денисюк, С. Калаур, А. Капської, Л. Міщик, І. Палько, Ю. Самойлової, Т. Сергієнко, Ж. Шинкарьової, І. Зверєвої та інших; структурні компоненти толерантності як інтегративної якості визначали Г. Бардієр, Г. Костюшко, В. Нечерда, О. Сергієні, І. Сливченко та інші; педагогічні умови виховання толерантності стали предметом наукових розвідок М. Горвард, О. Ковальчук, В. Ляпунової, С. Мірошник Т. Мотуз, В. Тернопільської та інших; проблема формування міжособистісної толерантності молоді розкрита у роботах М. Кандиби, І. Мельникова, А. Молчанової, О. Столяренко та інших.

Проте, незважаючи на велику кількість робіт з означеної проблематики, розвиток толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання залишається важливою соціально-педагогічною проблемою, що особливо актуалізується у складних умовах воєнного стану. Розвиток толерантності підлітків в умовах

дистанційної освіти виступає новим викликом для соціального педагога закладу загальної середньої освіти.

Означена актуальність проблеми зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи у такій редакції: **«Соціально-педагогічна робота з розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання»**.

Об'єкт дослідження: толерантність підлітків.

Предмет дослідження: процес розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання засобами соціально-педагогічної роботи.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження процесу розвитку толерантності підлітків в роботі соціального педагога; розробка, впровадження і експериментальна перевірка циклу занять з розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання.

Визначена мета зумовлює виконання таких **завдань**:

1. Здійснити аналіз соціально-педагогічної та психологічної літератури з проблеми розвитку толерантності підлітків.
2. Дослідити стан розвитку толерантності підлітків.
3. Розробити і впровадити цикл занять з розвитку толерантності підлітків в умовах дистанційного навчання.
4. Визначити ефективність впровадженого циклу занять.

Для розв'язання поставлених завдань використано **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз наукової й навчально-методичної літератури; систематизація й узагальнення інформації щодо уточнення дефініції «толерантність», визначення особливостей її розвитку у підлітків в умовах дистанційного навчання; *емпіричні*: констатувальний та формувальний експерименти з використанням методик: анкета «Доброзичливість» (В. Галузьяк, І. Холковська), тест «Знання про толерантність» (Н. Барбелко), експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г. Солдатова, Л. Шайгерова, О. Кравцова, О. Хухлаєв), якісний і кількісний аналіз результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає у подальшому розвитку теорії та практики соціально-педагогічної роботи з розвитку толерантності підлітків в

умовах дистанційного навчання.

Практичне значення дослідження полягає у розробці циклу занять з розвитку толерантності підлітків, який може бути впроваджений соціальними педагогами закладів загальної середньої освіти в умовах дистанційного навчання.

Експериментальна база. Дослідження проводилось на базі Запорізької гімназії № 109 Запорізької міської ради Запорізької області. Вибірка складалася з 45 учнів 8-х класів.

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» (м. Запоріжжя, 26–27 жовтня 2023 р.)

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 2 одноосібних публікаціях автора – у матеріалах науково-практичних конференцій.

1. Пасько К. М. Проблема розвитку міжособистісної толерантності підлітків. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір* : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 13–14 травня 2021 р.). Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2021. С. 37–40.

2. Пасько К. М. Розвиток толерантності підлітків як напрям діяльності соціального педагога. *Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26 – 27 жовтня 2023 р.) / за заг. Ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2023. С. 528–529.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 позиції, з них 2 – іноземною мовою), 6 таблиць, 8 рисунків, 4 додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 100 сторінок.

ВИСНОВКИ

В ході виконання магістерської роботи і відповідно її мети і завдань було сформульовано наступні висновки:

1. Результати теоретичного аналізу соціально-педагогічної і психологічної літератури дозволили визначити, що «толерантність» вважається складним і багатогранним феноменом, оскільки вона включає в себе розуміння етично-моральних заходів, загальнолюдських цінностей і здатність до їх застосування і розглядається як інтегративна якість особистості, яка проявляється в шанобливому ставленні до чужої думки та вчинків, готовності до розуміння та співробітництва, здатність до компромісів, побудови партнерських відносин сприяє успішному самоствердженню особистості та її самореалізації у суспільстві. Основними характеристиками толерантної особистості виступають сформовані в неї терпимість, емпатійність, комунікабельність, соціальна динамічність, активність, відповідальність за власну діяльність та висловлювання, неприйняття упередженості та ворожості.

Підлітковий вік являється найсприятливішим для розвитку толерантності, оскільки саме в цей період відбувається становлення особистісної ідентичності, ціннісних орієнтацій та самоусвідомлення, що визначають особливості формування позитивних контактів, поваги до інших, взаємостосунків, безконфліктного існування, міжособистісної взаємодії та пошук конструктивних способів вирішення проблем.

Розвиток толерантності підлітків не є стихійним процесом, а вимагає цілеспрямованої та системної роботи з боку освітніх інституцій, покликаних створити сприятливі умови для соціалізації, задоволення соціокультурних потреб та відновлення суспільно затверджених способів життєдіяльності особистості підрастаючого покоління, як у процесі освітньої діяльності, так і під час організованої соціально-педагогічної роботи, навіть в умовах

дистанційного формату взаємодії учасників освітнього процесу через впровадження спеціально розробленого циклу занять.

2.3 метою дослідження стану розвитку толерантності підлітків було визначено критерії дослідження (особистісний, когнітивний і конативний (поведінковий), описані показники та рівні (високий, середній, низький). Для оцінки рівня розвитку толерантності були використані такі методики: анкета «Доброзичливість» (В. Галузяк, І. Холковська), тест «Знання про толерантність» (Н. Барбелко), експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г. Солдатова, Л. Шайгерова, О. Кравцова, О. Хухлаєв. Експериментальною базою дослідження стала гімназія № 109 м. Запоріжжя Запорізької міської ради Запорізької області. В ході дослідження була сформована вибірка, що складається з 45 учнів 8-х класів – 23 (8-Б) (експериментальна група) і 22 (8-В) (контрольна група) у віці 13-14 років. Для проведення опитування використовувалися Google Forms.

Аналізуючи результати дослідження за трьома методиками, було визначено, що у більшості підлітків (37,5 % експериментальної групи та 39,39 % контрольної групи) виявлено середній рівень розвитку толерантності. Високий рівень продемонстрували 32,07 % підлітків експериментальної групи, 28,78 % – контрольної групи. Відповідно, низький рівень толерантності спостерігається у 30,26 % підлітків в експериментальній групі та 31,81 % у контрольній групі. Отримані дані актуалізують потребу у цілеспрямованій соціально-педагогічній роботі з розвитку толерантності підлітків та формування навичок толерантної взаємодії.

3.3 метою оптимізації соціально-педагогічної роботи з розвитку толерантності підлітків був розроблений і впроваджений цикл занять «Вчимося бути толерантними», спрямований на актуалізацію та розширення знань підлітків про толерантність як принцип існування людства, розвиток рис толерантної особистості, формування навичок толерантної поведінки у процесі взаємодії, який складався з 11 занять тривалістю від 20 хвилин до 50 хвилин. Заняття впроваджувалися шляхом дистанційної взаємодії протягом декількох

тижнів на платформі Google Meet. В ході зустрічей дітям надавалася можливість висвітлювати свої думки і враження, задавати питання, а також розробляти практичні стратегії для підвищення рівня толерантності і розуміння інших людей.

4. Після впровадження циклу занять була проведена повторна діагностика, яка підтвердила його ефективність. Зокрема, кількісно-якісний аналіз отриманих результатів показав позитивну динаміку показників. Так, у респондентів експериментальної групи відбулося збільшення показників високого (з 32,07 % до 39,12 %) та середнього (з 37,5 % до 46,37 %), а також зменшення показників низького рівня толерантності (з 30,26 % до 14,5 %). Це свідчить про те, що проведені заняття були ефективними для розширення знань про толерантність та особливості толерантної взаємодії, розвитку у підлітків поваги та відкритості до інших, вміння слухати, співпрацювати та поважати іншу точку зору, відмінну від власної. У той же час, показники респондентів контрольної групи не змінилися

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що отримані результати дають підстави для висновку про те, що мету роботи досягнуто, завдання виконано.